

A BOLSEVIK OROSZORSZÁG

A HADIKOMMUNIZMUS ÉS A NEP

- A bolsevik hatalomátvétel után: a kereskedelem és az ipar államosítása
- Mezőgazdaság: beszolgáltatásra kötelezés a parasztokat – ez: hadikommunizmus
- Köv.: éhínség – a termelés visszaesése, feketepiac
- 1921-re: országszerte lázadások: parasztook és munkások is
- Kronstadt: matrózlázadás

„Egyszerű ember vagyok, be kell vallanom, semmit sem olvastam a kommunizmusról. De azt tudom, arra megy ki a játék, hogy ne legyen pénz. Oroszországban ez már valóra is vált: nincs pénz. Minden dolgozó kap egy kártyát: ennyi és ennyi órát dolgozott le. ...Mondjuk ruhát akar venni. Bemegy a boltba, odaadja a boltosnak a kártyát, s olyan ruhát kap, amelyet a ledolgozott óráinak a száma ér.Most persze még sok kegyetklenséget kell végrehajtani, de majd ha győzünk...” (Interjú Dolgopolov poltavai CSEKA-elnökkel)

- CSEKA: (Összorosozországi) Rendkívüli Bizottság (a bolsevik párt terrorista, megfélemlítő osztagai)
- Köv.: a gazdaságpolitika megváltoztatása: NEP
- Cél: a termelés helyreállítása az egyéni érdekeltséggel
- A kapitalizmus ideiglenes és részleges visszaállítása
- A beszolgáltatási rendszer eltörlése – helyette: állami adó
- Szabad áruforgalom és pénzforgalom:
- Működhettek a piacok, ismét beindult a pénzforgalom
- Munka szerinti jövedelem
- Köv.: a gazdaság növekedése: a húszas évek végére meghaladta a háború előtti szintet

A SZOVJETUNIÓ LÉTREJÖTTE

- 1922. december: Szovjetunió létrejött: Oroszország, Ukrajna, Grúzia, Azerbejdzsán, Örményország, Belorusszia - „önként csatlakoztak”
- tagköztársaságoknak széleskörű jogokat biztosítottak – a kiválás jogát is
- de: a Vörös Hadsereg ide bevonult, hatalomra segítette a kommunistákat, akik szovjetbarát uralmat hoztak létre (erőszak alkalmazása is)
- a párt, az állam, a hadsereg, a titkosszolgálat vezetésében orosz túlsúly érvényesült

MODERNIZÁCIÓ - TERVUTASÍTÁSOS RENDSZER

- 1924. Lenin halála: Sztálin átveszi a hatalmat
- ellenfeleit legyőzi: Trockijt száműzetésbe kényszeríti, a többiek önkritikát gyakorolnak
- Új gazdaságpolitika bevezetése: a NEP felszámolása
- Alapkérdés: fel lehet-e építeni egy országban a kommunizmust? –
- Elvi vita, a hatalomról való lemondás lehetősége is felmerült –de: mégis a hatalom megtartása mellett döntenek –KÖV:
- Tervgazdálkodás bevezetése
- Cél: a modernizáció, nehézipar, a bányászat, az energiaipar és hadiipar megteremtése, fejlesztése
- Központilag előirányzott normát kellett teljesíteni – hatalmas fejlődés
- Hatalmas ipari centrumok létrejött
- De: problémák is: a központi előírásnak sokszor csak adminisztratív megfelelés

- Kényszermunka, terror – köv.: minőség rovására megy, pazarlás, környezetszennyezés, selejt
- Az iparosítás más ágazatok rovására ment végbe: a mezőgazdaság, az infrastruktúra, a könnyűipar nem fejlődött
- KÖV.: az életszínvonal csökkenése

KOLLEKTIVIZÁLÁS

- Oka: a nagyipar megteremtéséhez szükséges tőkét a mezőgazdaságból vonják el
- a munkaerő folytonos létszámemelése kell – a parasztság „átirányítása”
- kolhozok (állami gazdaság), szovhozok (termelőszövetkezetek)
- De: a lényeg: a földek és a munkaeszközök elvétele a parasztságtól
- Köv.: paraszti ellenállás: gabona elpusztítása, állatállomány leölése, a munkák szabotálása ⇒ a vezetők félelme attól, hogy az ellenállás áterjed a városokra
- 1928/29.: gabonakrízis
- ⇒ köv.: kuláktalanítási kampány : a „kulákok” kitelepítése: Közép-Ázsia, Szibéria
- munkatáborok: gyárak, bányák, építkezések
- „kulákgyártás”: teljesíthetetlen beszolgáltatási rendszer – gazdasági büntettnek minősül
- 1932/33. Ukrajna: éhínség – 6 millió ember halála (éhenhaltak)
- Eközben: gabonaexport - valutáért
- Köv.: megvalósult a mezőgazdaság teljes kollektivizálása, és a parasztság teljes önállóságának felszámolása
- DE: a kollektivizálás eredménye a termésátlagok esése – még a cári korszak termésátlagait sem érik el.
- Ipar: megvalósul a modernizáció

SZTÁLIN DIKTATÚRÁJA

- Húszas évek vége: tisztogatási hullám – GULAG: Lágerek Állami Főhatósága
- 1934-38: a vezetők kivégzése – koncepciós perek
- párt-és állami irányítás, gazdasági vezetés, hadseregirányítás
- Pl: Kirov leningrádi pártvezető meggyilkolása (máig tisztázatlan körülmények között) – majd: a koncepciós perek vádjá a Kirov-gyilkosságban való részvétel
- A titkosszolgálat vezetői: Jagoda (1936+), Jezsov (1938+), Berija (1953+)
- Sztálin: személyi kultusz – a manipuláció eszköze

A SZOVJET TÁRSADALOM ÁTALAKULÁSA

- Új társadalmi rétegek felemelkedése
- A párt-és állami vezetők jobb fizetést kaptak, jobb lakásokhoz, stb jutottak
- Sztahanovista-mozgalom
- Elmaradott ország, paraszti többségű társadalom
- Az elmaradottságot a szocializmus megvalósításával számolták fel – diktatúra, terror

A hallatlanul magas munkanorma, a napi 12 órás kényszermunka, az éhezés, a ruhátlanság, a kegyetlenül zord éghajlat tömegével szedte áldozatait. A kemény fizikai munkához edződött munkások és parasztek is sorra kidőltek a sorból, azonban a kétkezi munkához hozzá nem edződött, tanult emberek már néhány hónap múltán a fagyos földre kerültek. A munkatáborok kipusztult lakossága helyére mindig újabb és újabb rabszolgákat kellett szállítani.

A bírói szervek koholt vádak alapján folytatták le a koncepciós pereket. Az életszerűség, hitelesség látszatát keltve minden ügyvezetett "összeesküvő" vagy "kártevő" csoportból - a megszerkesztett forgatókönyv szerint - találomra kiválasztott 'főkolomposokat' halálra ítélték. A rabok millióinak adminisztratív nyilvántartása, a munkaterületekre történő elosztása és átcsoportosítása, az elpusztult utánpótlása a börtönök és gyűjtőtáborok zsúfolt celláiból, hatalmas szervezet működtetését tette szükségessé. A közel negyvenezer kényszermunkatábor igazgatását a moszkvai állambiztonsági szervek épületéből, a Lubjanka - téri palotából intézték. Ezen 1934 júliusában felállított intézmény nevének betűrövidítése GULÁG volt, magyarul: Lágerek Állami Főhatósága.

Nácizmus és bolsevizmus összehasonlítása

Hasonlóság:

- totalitárius, önkényrendszer
- vezér kultusza (Hitler imádta természetesebb, mint Sztáliné)
- karizmatikus vezér: életútban hasonlóságok, katonák, jó szónokok, hisznek bennük, jó pártvezetők, egységes, fegyelmezett pártot építenek ki, tudják fanatizálni a közönséget
- agresszív, hódító külpolitika
- mindkét állam az ifjúságban bíz
- a nép totális átnevelését akarják
- állam mindkét helyen beavatkozik, de különböző mértékben:

Szovjetunió

- teljes
- rasszizmus ÉS osztályalapú a terror
- van mód a kollaborálásra, ha lemond az osztályáról és a szovjetek befogadják
- SzU gyilkolást nem iparosította, nincsenek haláltáborok, de! munkatáborok!!!

Németország

- jelentős, de van tőkés magántulajdon
- zsidókérdés: végső megoldás
- nincs lehetőség a menekülésre

- **Hitler** áldozatainak száma összességében **13 millió** főre tehető.
- **Sztálin** áldozatainak száma körülbelül **8-20 millió** fő.

Függelék:

TISZTOGATÁSOK A VÖRÖS HADSEREBEN

BEOSZTÁS	LÉTSZÁM	ÁLDOZATOK SZÁMA
Vezérkari főnökök	17	11
Marsallok	5	3
Hadseregtábornokok	10	10
Hadtestparancsnokok	57	50
Hadtestparancsnok-helyettesek	186	154
Politikai biztosok, komisszárok	108	100
Ezredes	456	401
Kisebb tisztek és tiszthelyettesek	több ezer	több ezer (pontos adat nincs)
Összesítve (az utolsó nélkül)	839	759

A tisztogatások hatására a Vörös Hadsereg harcképessége jelentősen csökkent, mivel a katonai vezetés tapasztalt és hozzáértő tagjainak nagy részét eltávolították. Ez jelentős problémát okozott a Szovjetunió számára a II. világháború kezdetén, amikor a vezetési hiányosságok miatt a hadsereg súlyos veszteségeket szenvedett.

KONCEPCIÓS PEREK

Sztálin koncepciós pereit a Szovjetunió belső ellenségeinek „leleplezését” célozták, de valójában a politikai ellenfelek és a potenciális kihívók likvidálására, valamint a hatalom teljes megszilárdítására szolgáltak. A legismertebb koncepciós perek az 1936 és 1938 között zajlottak, de korábban és később is indultak ilyen eljárások. Íme a legfontosabb perek időrendi sorrendben:

1. **Szakmunkások és technikusok pere (Shakhty-per)**

- **Időpont:** 1928

- **Rövid leírás:** Az egyik első nagy koncepciós per a Szovjetunióban, melyben szénbányászati mérnököket és technikusokat vádoltak szabotázzsal és a gazdasági károkozással. A vádak alapja az volt, hogy a per alanyai együttműködtek a külföldi kapitalista hatalmakkal.

- **Eredmény:** 53 személyt ítélték el, közülük 11 főt halálra.

2. **Ipari Párt pere

- **Időpont:** 1930

- **Rövid leírás:** Ezt a pert a „Mérnökök és közgazdászok ellen” indították, akik állítólag egy illegális szervezetet, az „Ipari Pártot” hozták létre, amely a szovjet ipar aláadására törekedett.

- **Eredmény:** Az elítéltek többségét kényszermunkára ítélték.

3. **Menshevikek pere

- **Időpont:** 1931

- **Rövid leírás:** A per célpontjai a Szovjetunióban maradt menshevik vezetők voltak, akiket ellenforradalmi tevékenységgel és az ipari termelés akadályozásával vádoltak.

- **Eredmény:** A vádak hamisak voltak, a legtöbb vádlottat 5-10 év börtönre ítélték.

4. **Kirov-gyilkosság utáni perek

- **Időpont:** 1934-1935

- **Rövid leírás:** Szergej Kirov, a leningrádi pártvezető meggyilkolása után Sztálin ürügyként használta fel az esetet, hogy megkezdje a párton belüli tisztogatásokat. A gyilkosság ürügyén több százán kerültek bíróság elé és váltak áldozatokká.

- **Eredmény:** Számos vezetőt kivégeztek vagy bebörtönöztek.

5. **„Tizenhatok pere” (Kamenev-Zinovjev per)

- **Időpont:** 1936. augusztus

- **Rövid leírás:** Ez volt az első nagy nyilvános moszkvai per, amelyben Grigorij Zinovjev, Lev Kamenev és még 14 régi bolsevik vezető ellen indult eljárás. Az alpereseket összeesküvéssel és Sztálin megölésének tervével vádolták.

- **Eredmény:** Minden vádlottat bűnösnek találtak és kivégeztek.

6. **„Tizenhetek pere” (Paralel-trockisták pere)

- **Időpont:** 1937. január

- **Rövid leírás:** A második moszkvai per, amelyben a vádlottak között volt Karl Radek, Grigorij Szokolnyikov és mások. Az alpereseket trockistának, „szabotőrnek” és „ellenséges ügynöknek” nevezték.

- **Eredmény:** Több vádlottat halálra, másokat hosszú börtönbüntetésre ítélték.

7. **„Tábornokok pere” (Tuhacsevszkij és társai)

- **Időpont:** 1937. június
- **Rövid leírás:** A Vörös Hadsereg legfelsőbb katonai vezetői, köztük Mihail Tuhacsevszkij marsall ellen indult per, ahol a vádlottakat kémkedéssel és összeesküvéssel vádolták.
- **Eredmény:** Tuhacsevszkijt és nyolc másik katonai vezetőt halálra ítélték és kivégeztek.

8. **„Huszzonegyek pere” (Buharin-Rikov per)**

- **Időpont:** 1938. március
- **Rövid leírás:** Az utolsó nagy moszkvai per, amelyben Nyikolaj Buharin, Alekszej Rikov és mások álltak bíróság elé. Buharint, a volt Politbüro tagját és Rikovot, a volt miniszterelnököt a „Jobboldali-trockista blokk” vezetésével, valamint terrorista összeesküvéssel vádolták.
- **Eredmény:** A legtöbb vádlottat, köztük Buharint is, halálra ítélték és kivégezték.

9. **Lenin régi harcostársai és regionális vezetők elleni perek**

- **Időpont:** 1938-1939
- **Rövid leírás:** Ezen perek a regionális és helyi pártvezetők, ipari és mezőgazdasági vezetők ellen zajlottak, akik korábban jelentős befolyással rendelkeztek. A cél az volt, hogy minden régi forradalmárt, Sztálin hatalmának potenciális ellenfelét eltávolítsák.

10. **Leningrádi ügy**

- **Időpont:** 1949-1950
- **Rövid leírás:** Ez a tisztogatás közvetlenül Sztálin halála előtt történt, amely Leningrád helyi vezetésének kiiktatását célozta meg. Sok vezetőt, köztük Kuznyecovot és Voznyeszenszkijt kivégezték vagy bebörtönözték.

Ezek a koncepciók nemcsak a Szovjetunió politikai elitjét, de a társadalom széles rétegeit is megfélemlítették, és segítettek Sztálinnak egy szinte teljesen ellenőrzött, centralizált diktatórikus rendszert kialakítani.

Sztálin egyik utolsó koncepciók pere az úgynevezett **„orvosper”** (vagy „orvosok összeesküvése”) volt. Az eset hivatalosan 1952-ben kezdődött, de csúcspontját 1953 januárjában érte el, amikor a szovjet sajtó nagy nyilvánosságot adott a pernek.

ORVOSPER

Rövid leírás:

Az „orvosok összeesküvése” keretében neves szovjet orvosokat, többségében zsidó származásúakat, azzal vádoltak, hogy részt vettek egy „széles körű” összeesküvésben, amelynek célja a szovjet vezetők, köztük Sztálin meggyilkolása volt. A vádlottak között híres orvosok, mint például B. S. Smirnov és V. N. Vinogradov is szerepeltek.

Időpont:

- **Kezdet:** 1952
- **Csúcspont:** 1953 januárja
- **Megszakítás:** 1953. március 5., Sztálin halála után

A per következményei:

Sztálin halála után gyorsan véget vetettek az eljárásnak, és a vádlottakat rehabilitálták. Az „orvosper” valószínűleg Sztálin antiszemita kampányának részeként indították, amely célja a zsidó származású értelmiségiek és a zsidó közösségek megfélemlítése volt. A per végül nem

vezetett kivégzésekhez, mert Sztálin 1953. március 5-i halála után a vádat visszavonták, és a letartóztatott orvosokat szabadon engedték.

Történelmi jelentősége:

Az orvosper Sztálin utolsó nagy tisztogatásának kezdetét jelezte volna, amely egy szélesebb körű zsidóellenes kampány előjátéka lehetett. Ha Sztálin nem hal meg, akkor valószínűleg az orvosok pere további tisztogatásokhoz és esetleges tömeges deportálásokhoz vezetett volna.

<https://zanza.tv/tortenelem/jelenkor-europa-es-vilag-ket-vilaghaboru-kozott/diktatorok-iii>